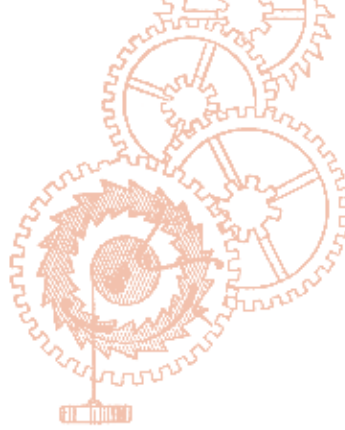

Noe vs Nyaminyami

**NAGORE
IRAZUSTABARRENA
URANGA**

Rhodesia, 1956. Kariba presa eraikitzeke lanak abiatu ziren, Zambezi ibaiaren arroan. Handik lau urtera amaitu zuten 128 metro luze eta 579 metro zabal den zementuzko hesia eta urtegia urez betetzen hasi ziren. 1963an iritsi zen ura maila gorenera; Zambeziren lautada alubiala urak estali zuen, eta hura etorkizunerako jauzi itxaropentsua izan zen proiektua bultzatu zutenentzat.

Baina proiektua abian jarri zutenak ez ziren bertakoak, europarrak baizik. Ipar eta Hego Rhodesia –egungo Zambia eta Zimbabwe– britainiarren esku zegoen eta haiena izan zen ekimena. Rhodesiarrak presa Kariban egitearen aurka zeuden, baina kanpoko “aditu” talde batek erabaki zuen kokapena, haiek kontuan hartu gabe. Harresia eta zentral elektrikoa eraikitzeke lanak Impresit italiar kontsultorioari esleitu zizkieten, eta proiektua Andre Coyne ingeniari frantziarrak diseinatu zuen.

Karibak “tranpa” esan nahi du batonga hizkuntzan, haitzarteak zeuzkan arriskuen seinale, eta bertakoek Nyaminyami ibaiaren jainkoa hortxe bizi zela uste zuten; eta presa eraikitzean jainko sugea haserretuko zela ere bai. Urtegia bete zutenean milaka eta milaka animaliek beren habitata utzi behar izan zuten. Asko irtenbiderik gabe geratu ziren, uharteetan edo zuhaitzetan bakartuta. Eta orduan “salbatzaile txuriek” *Noe Operazioa* jarri zuten abian, bertakoekin sinesmenei entzungor, salbamenduarentzat izen kristaua aukeratuta. 7.000 animalia inguru erreskatatu zituzten, eta kasu deigarrien berri lau haizetara zabaldu;

MATRIARCH AFRICA

esaterako, errinzero bat salbatzeko, 7 orduko jazarpen arriskutsuaren ondoren, baltsa batean 12 milia egin behar izan zituztenekoa. Baina zuhaitzetan bakartuta geratu ziren eta hosto guztiak jan ondoren goseak hil zituen ehunka tximinioez ez zuen inork hitz egin. Animalia espezieirik kalte-tuenetakoa gizakia izan zen. 50.000 pertsonak baino gehiagok utzi behar izan zituzten bizitokiak eta labore lur emankorrak, gehienak Batonga tribukoak. Argindarra, eskolak, ospitaleak... promestu zizkieten arren, gogoz kontra alde egin behar izan zuten. Lur garaiago eta hareatsuagoak landu behar izan zituzten, sail alubial emanko-

rren truke. Beren bizimodua galdu zuten, eskatu ez zituzten ustezko onuren truke.

60 urte joan dira urtegia bete zutenetik eta, egun, Karibako urtegia ustiatzen duen Zesco (Zambia Electricity Supply Company) enpresak Gwenbe-Tonga ekimena jarri du abian presak eragindako ingurumen eta gizarte kalteak arintzeko asmoz. Iraganean ez bezala, bertako komunitateek parte hartuko omen dute proiektuaren fase guztietan. Eta Nyaminyami jainkoaren eskultura bat ere badago Kariban (irudian), bere bizitokia suntsitu zuen hormatzarrari begira. Ki-nuok nahikoak al dira Batonga tribuaren eta ibaiaren jainkoaren haserrea itzaltzeko? ●

Depilatzea, higieena eta estatusa

Worxeterren (Ingalaterra) egindako indusketa lanetan, erromatar garaiko depilatzeke 50 pintza baino gehiago aurkitu dituzte berriki. Adituak ez dira harritu, erromatarrek gorputz osoko biloa kentzeko ohitura baitzuten.

Hasieran higieena kontua omen zena Inperio osora zabaldu zen, kli-

ma hotzagoetara, beste ñabardura batzuekin. Gorputzeko ileak banan-banan kentzea lan mingarria eta luzea zen eta, ahal zutenek, esklaboek laguntzaz egiten zuten. Gainera, depilatuta egoteak “barbaroengandik” bereizten omen zituen erromatar hiritar zintzoak. ●

ENGLISH HERITAGE